

УДК 338.3:339.9

ПІЧКУРОВА З.В.,

к.е.н., доцент,

доцент кафедри міжнародних економічних відносин і бізнесу

Навчально-наукового інституту Міжнародних відносин

Національного авіаційного університету

ВИСОКОТЕХНОЛОГІЧНА СКЛАДОВА УКРАЇНСЬКОГО ЕКСПОРТУ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ

***Анотація.** У статті досліджено роль високотехнологічної продукції та послуг у підвищенні експортного потенціалу України в умовах глобальної конкуренції. Досліджено структуру експорту високотехнологічної продукції та обґрунтовано необхідність диверсифікації вітчизняного експорту. Проаналізовано пріоритетні для України сектори для розвитку високих технологій з урахуванням технологічних переваг та попиту на світовому ринку.*

Ключові слова: високотехнологічна продукція та послуги, високотехнологічні галузі, високотехнологічні сектори, високотехнологічний експорт, диверсифікація експорту, глобальна конкуренція, конкурентоспроможність, інформаційно-комунікаційні технології.

Пичкурова З.В., к.э.н., доцент, доцент кафедры международных экономических отношений и бизнеса Учебно-научного института Международных отношений Национального авиационного университета.

ВИСОКОТЕХНОЛОГИЧЕСКАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ УКРАИНСКОГО ЭКСПОРТА В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛЬНОЙ КОНКУРЕНЦИИ

***Аннотация.** В статье исследована роль високотехнологической продукции и услуг в повышении экспортного потенциала Украины в условиях глобальной конкуренции. Исследована структура экспорта високотехнологической продукции и обоснована необходимость диверсификации отечественного экспорта. Проанализированы приоритетные для Украины сектора для развития высоких технологий с учетом технологических преимуществ и спроса на мировом рынке.*

Ключевые слова: високотехнологическая продукция и услуги, високотехнологические отрасли, високотехнологические сектора, високотехнологический экспорт, диверсификация экспорта, глобальная конкуренция, конкурентоспособность, информационно-коммуникационные технологии.

Pichkurova Z.V., PhD in Economics, Associate Professor of International Economic Relations and Business Department, Educational and Research Institute of International Relations of the National Aviation University

HIGH TECHNOLOGICAL COMPONENT OF UKRAINIAN EXPORTS IN CONDITIONS OF GLOBAL COMPETITION

***Annotation.** The article deals with the role of high-tech products and services in enhancing the efficiency of Ukraine's export in conditions of global competition. The structure of the exports of high-tech products is examined and the necessity of diversification of national exports is substantiated. Priority sectors for the development of high technologies in Ukraine with considering technological advantages and demand in the world market are analyzed.*

Key words: high-tech products and services, high-tech industries, high-tech sectors, high-tech exports, export diversification, global competition, competitiveness, information and communication technologies.

Актуальність проблеми. В умовах посилення глобальної конкуренції показник експорту товарів та послуг є одним із ключових індикаторів конкурентоспроможності країни на світовому ринку. Водночас, орієнтація лише на нарощування експортного потенціалу не є універсальним способом економічного зростання та підвищення рівня конкурентоспроможності країни. На сьогодні однією із найбільших конкурентних переваг інтелектуалізація товарів і послуг, що виробляються як для внутрішнього споживання, так для експорту. Високотехнологічна продукція, як така, що має досить високий ступінь інтелектуалізації, характеризується значною часткою інтелектуального капіталу у своїй структурі, високою доданою вартістю та потенційною здатністю значно підвищувати експортну спроможність країни. В зв'язку з цим, одним із ефективних способів нарощування експортного потенціалу України та підвищення рівня її конкурентоспроможності є орієнтація на високотехнологічні галузі при формуванні експортної стратегії.

Аналіз досліджень і публікацій. Ролі технологічної складової у формуванні конкурентоспроможного експорту України присвячували увагу у своїх дослідженнях такі автори, як М. Бондарчук, С. Бреус, М. Войчак, В. Геєць, І. Грінько, К. Жиленкова, О. Зубко, Я. Квач, В. Коваль, Т. Мельник, О. Саліхова, В. Сіденко, С. Сіденко, Н. Скляр, Є. Панченко, Л. Федулова, І. Циналевська, І. Шовкун та інші. Водночас, загострення конкуренції на світовому ринку, суттєве зменшення обсягів товарообігу України з Російською Федерацією та перетворення ЄС на ключового торговельного партнера викликає необхідність пошуку способів зміни векторів

зовнішньої торгівлі України, одним із яких є орієнтація на високотехнологічну складову при формуванні експортної стратегії держави.

Метою статті є визначення детермінант диверсифікації вітчизняного експорту в умовах глобальної конкуренції з обґрунтуванням доцільності орієнтації України на високотехнологічну складову в структурі експорту, а також дослідження пріоритетних високотехнологічних галузей для розвитку експортного потенціалу України з урахуванням наявних технологічних переваг.

Виклад основного матеріалу. Сучасні світові тенденції економічного розвитку демонструють наявність значних можливостей для підвищення рівня конкурентоспроможності країн, що орієнтуються на експорт товарів з високою доданою вартістю, високим ступенем обробки, а також на ті види послуг, у створення яких закладається висока частка інтелектуального капіталу, серед яких особливе місце займають високотехнологічна продукція та послуги. Стан розвитку високотехнологічних галузей країни є одним із важливих показників її конкурентоспроможності. Ці галузі, як справедливо стверджують С. Шапран та О. Білоцерківський, впливають на економічний і соціальний розвиток країн, сприяють активізації цілого спектру супутніх виробництв, що забезпечують їх матеріалами, комплектуючими і технологічними виробами і технологічним устаткуванням, НДДКР. Адже, як показує світовий досвід, одне робоче місце у високотехнологічній галузі створює сім-вісім робочих місць у суміжних галузях, а з урахуванням сфер торгівлі, сервісного обслуговування і утилізації – до десяти [1, с. 146].

З метою подальшого дослідження стану і перспектив розвитку вітчизняних технологічних галузей, доцільним є аналіз існуючих підходів до класифікації високотехнологічних галузей, і, відповідно, високотехнологічної продукції та послуг. Так, Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) до високих технологій відносить: аерокосмічну галузь; фармацевтичну галузь; галузь інформаційних технологій (ІТ): виробництво комп'ютерної, офісної техніки та створення програмного забезпечення; надання консалтингових послуг з цифрової трансформації бізнесу та підтримка інформаційно-комунікаційної інфраструктури; виробництво електроніки та телекомунікаційного обладнання; виробництво медичної, високоточної та оптичної техніки [2].

Більш деталізовану класифікацію продукції за технологічними галузями наведено Конференцією ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД). Відповідно до неї, високотехнологічною продукцією можна вважати: пересувні електростанції та їх частини; інше енергетичне обладнання та частини; офісне обладнання; машини для автоматичної обробки даних; деталі, аксесуари для офісної техніки та машин для автоматичної обробки даних; телевізійні приймачі; телекомунікаційне обладнання та деталі до нього; електроенергетичне обладнання та деталі до нього; апаратуру, що застосовується для електродіагностики в медичних галузях; катодні клапани та труби; електричні машини та апарати; радіоактивні та пов'язані з ними речовини; лікарську та фармацевтичну продукцію; медикаменти та ветеринарні препарати; парові турбіни та деталі до них; літаки та супутнє обладнання до них; космічні апарати; оптичні прилади та апаратуру; вимірвальні, аналітичні та контрольні прилади; фотографічну апаратуру та обладнання [3].

Статистична служба Європейського Союзу (Євростат) виділяє чотири основні групи високотехнологічних послуг:

1. Високотехнологічні послуги вищого рівня наукоємності (послуги у сфері інформатизації та послуги у сфері досліджень і розробок).
2. Наукоємні ринкові послуги (послуги у сфері авіаційного та водного транспорту, послуги, пов'язані з нерухомістю та послуги здавання в оренду).
3. Наукоємні фінансові послуги (послуги фінансового посередництва, страхові послуги тощо).
4. Інші наукоємні послуги (освітні послуги, послуги у сфері охорони здоров'я, соціальні послуги, послуги у сфері відпочинку і розваг, культури та спорту) [4].

Наявність широкого спектру високотехнологічних галузей дозволяє оцінити їх стан та перспективи розвитку в Україні, а також цінити вітчизняні конкурентні переваги у окремих галузях.

На сьогодні Україна формує свій експортний потенціал, передусім, за рахунок сировинної спрямованості, що свідчить про неефективне використання матеріальних та інтелектуальних ресурсів, значно уповільнює економічне зростання через недоотримання частини потенційного прибутку та обмежує можливості використання власних конкурентних переваг. Так, за даними Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, у 2016 році частка продукції АПК та харчової промисловості складала 42% у загальному обсязі експорту, металургії – 22,9%, машинобудування – 11,9%, продукції хімічної промисловості – 4,3%, інші галузі – 11,4% [5]. Щодо послуг, то їх частка у загальному обсязі експорту протягом останнього десятиріччя істотно не змінювалась і складала, зокрема, у 2016 році близько 19% [5]. Експорт України традиційно представлений транспортними послугами (53,7%), послугами з переробки матеріальних ресурсів (11,4%), будівельними послугами (3,9%) тощо.

У структурі зовнішньої торгівлі України найбільша частка високотехнологічної продукції припадає на машинобудування, проте тут спостерігається наявність від'ємного сальдо торговельного балансу, як і за більшістю інших позицій високотехнологічної продукції. Водночас, протягом останніх років в Україні спостерігається стрімкий розвиток експорту високотехнологічних послуг, які набувають своєї ваги, зокрема, за рахунок розвитку сектору інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). Так, у 2016 році обсяг послуг сектору ІКТ склав 16,7% від загального обсягу експорту і значно перевищив частку імпорту цього ж виду послуг більше, ніж удвічі (табл. 1).

Така тенденція свідчить про поступову диверсифікацію вітчизняного експорту та трансформацію сфери послуг з традиційних до найбільш сучасних і конкурентоспроможних, що здатні створювати більшу додану вартість, і відповідно, формувати ефективний експорт.

Таблиця 1

Структура зовнішньої торгівлі України (за деякими видами високотехнологічної продукції та послуг) у 2016 році

Групи товарів та послуг	Експорт, млн дол. США	Частка в загальному обсязі, %	Імпорт, млн дол. США	Частка в загальному обсязі, %
Товари <i>(за розділами Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності)</i>				
Машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання	3637,9	10,0	7889,4	20,1
Засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби	555,7	1,5	2959,5	7,5
Прилади і апарати оптичні, фотографічні	145,7	0,4	580,2	1,5
Послуги				
Роялті та інші послуги, пов'язані з використанням інтелектуальної власності	29,4	0,3	323,1	6,1
Послуги у сфері телекомунікації, комп'ютерні та інформаційні послуги. З них:	1644,1	16,7	420,4	7,9
телекомунікаційні послуги	253,9	15,4	150,2	35,7
комп'ютерні послуги	1145,1	69,6	188,0	44,7
інформаційні послуги	245,2	14,9	82,2	19,6
Наукові та технічні послуги	156,1	19,7	69,9	8,6

Примітка. Складено автором за даними Державної служби статистики України [6].

Водночас, на даний момент технологічна активність України є низькою, що демонструє частка України у світовому високотехнологічному виробництві, яка, за даними *Science and Engineering Indicators*, складає 0,1%. Дані Світового банку щодо частки експорту високотехнологічної продукції у загальному обсязі українського експорту свідчать про те, що починаючи з 1996 року високотехнологічний експорт зростає стрибкоподібно і не мав тенденції до стійкого зростання. Найвищі показники його зростання припадали на 2003, 2012, 2014 та 2015 роки (рис. 1). За даним показником Україна поступається таким країнам пострадянського простору, як Естонія (10,5%), Казахстан (41,1%), Киргизстан (11,8%), Латвія (15%), Литва (11,8%), Російська Федерація (13,7%). Ще більший розрив у значеннях даного показника спостерігається між Україною та розвиненими країнами, зокрема, у США він складає 20%, в Японії – 16,4%, у Німеччині – 16,6%, у Франції – 26,8% тощо.

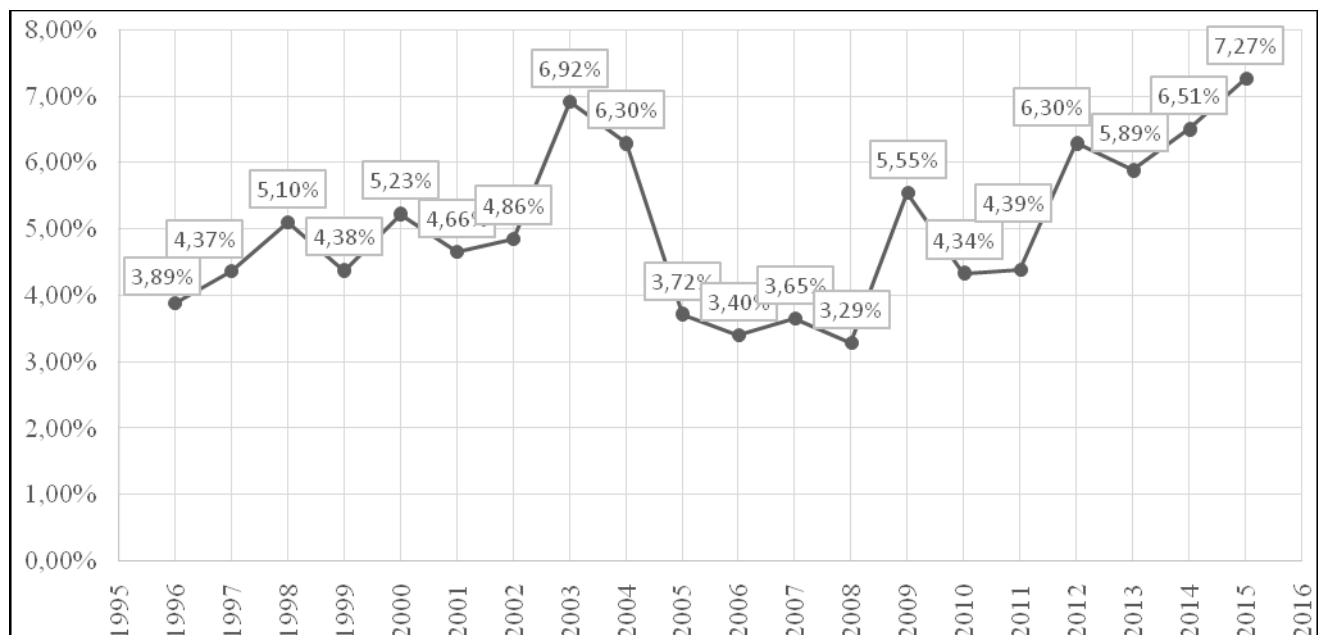

Рис. 1. Частка експорту високотехнологічної продукції у загальному обсязі експорту України

Джерело: Офіційний сайт Світового банку [7].

Відсутність тенденції до стійкого зростання експорту високих технологій свідчить про необхідність розробки чіткої стратегії технологічного розвитку України та механізмів її реалізації.

Як вже зазначалось, незважаючи на присутність у товарній структурі експорту високотехнологічної продукції, її обсяги є незначними. Аналіз обсягів експорту та імпорту окремих видів високотехнологічної продукції України дає можливість стверджувати, що за більшістю виділених для дослідження товарних груп спостерігається наявність негативного сальдо торговельного балансу, за винятком експорту літальних та космічних апаратів (табл. 2). Недостатнє покриття імпорту високотехнологічної продукції її експортом, призводить до технологічної відсталості та залежності України від розвинених країн, які експортують до України застарілі технологічні досягнення і отримують фінансові ресурси для подальших розробок і досліджень.

Таблиця 2

**Обсяги експорту та імпорту деяких видів високотехнологічної продукції України
у 2013-2016 рр.; 2017 р. – неповні дані**

Показники		Фармацевтична продукція	Реактори, когли, машини та обладнання	Електричні машини та обладнання; відео- та аудіоапаратура	Літальні та космічні апарати	Прилади та апарати оптичні
2013	Імпорт, тис. дол. США	3099929	6909554	5560487	70395	1061425
	Питома вага імпорту, %	4,03%	8,99%	7,23%	0,09%	1,38%
	Експорт, тис. дол. США	251526	3840923	5560487	313690	292949
	Питома вага експорту, %	0,40%	6,07%	4,95%	0,50%	0,46%
	Сальдо, тис. дол. США	-2848403	-3068631	-2426366	243295	-768476
2014	Імпорт, тис. дол. США	2476418	4924322	3814419	49281	651686
	Питома вага імпорту, %	4,71%	9,37%	7,26%	0,09%	1,24%
	Експорт, тис. дол. США	255917	2986502	2691245	246542	230192
	Питома вага експорту, %	0,47%	5,53%	4,98%	0,46%	0,43%
	Сальдо, тис. дол. США	-2220501	-1937820	-1123174	197261	-421494
2015	Імпорт, тис. дол. США	1368923	3581500	2700384	54738	450349
	Питома вага імпорту, %	3,75%	9,80%	7,39%	0,15%	1,23%
	Експорт, тис. дол. США	155557	1968577	1982220	191261	156266
	Питома вага експорту, %	0,41%	5,16%	5,19%	0,50%	0,41%
	Сальдо, тис. дол. США	-1213366	-1612923	-718164	136523	-294083
2016	Імпорт, тис. дол. США	1606911	4687206	3204183	50566	563477
	Питома вага імпорту, %	4,13%	12,06%	8,24%	0,13%	1,45%
	Експорт, тис. дол. США	184192	1562493	2076817	78943	143259
	Питома вага експорту, %	0,51%	4,30%	5,71%	0,22%	0,39%
	Сальдо, тис. дол. США	-1422719	-3124713	-1127366	28377	-420218
01.01.- 30.09.2017	Імпорт, тис. дол. США	1242590	4131674	2875108	17864	471736
	Питома вага імпорту, %	3,52%	11,71%	8,15%	0,05%	1,34%
	Експорт, тис. дол. США	132918	1163064	1839174	19208	101368
	Питома вага експорту, %	0,42%	3,71%	5,87%	0,06%	0,32%
	Сальдо, тис. дол. США	-1109672	-2968610	-1035934	1344	-370368

Примітка. Складено автором за даними Державної фіскальної служби України[8].

Розвиток більшості високотехнологічних галузей в Україні відбувається без необхідної державної підтримки, яка мала б надаватися з урахуванням їх пріоритетності та здатності підвищити експортну спроможність вітчизняної економіки. В Україні високотехнологічні сектори промисловості практично не охоплені субсидіями. Субсидювання виробництва мало місце лише у виробництві хімічних речовин та хімічної продукції (0,2% від обсягу створеної ними валової доданої вартості) та виробництві машин і устаткування, не віднесених до інших угруповань (0,7%) [9]. Більш позитивні тенденції пов'язані із наданням податкових пільг високотехнологічним підприємствам. Так, в Україні останніми роками діяло близько 200 різноманітних податкових пільг. Найбільш активними у цьому аспекті були підприємства з виробництва основних фармацевтичних препаратів (40% від кількості підприємств у галузі), медичних і стоматологічних інструментів та препаратів (39%), літальних та космічних апаратів (28%), виробництва зброї та боєприпасів (23%). В інших високотехнологічних галузях рівень охоплення пільгами не перевищував 5-6% [9]. Таким чином, державна підтримка поширюється на обмежене коло підприємств високотехнологічної галузі.

У контексті аналізу конкурентних переваг високотехнологічних галузей слід окремо зазначити про роль інформаційно-комунікаційних технологій у формуванні експортного потенціалу України. ІТ-індустрія на сьогодні є для України тією галуззю, яка здатна підвищити її конкурентні переваги на світовому ринку, оскільки, як свідчать статистичні дані, попит на продукцію та послуги даної галузі на світовому ринку поступово зростає і особливе місце в її структурі посідають комп'ютерні послуги (рис. 2). Станом на 2017 рік ІТ-послуги займають третє місце за обсягами доходів від експорту після продукції АПК та металургії. Лише за перше півріччя 2017 року експорт інформаційних та комп'ютерних послуг зріс на 18,3% (до 1,256 млрд. дол. США) порівняно з аналогічним періодом у 2016 році [10].

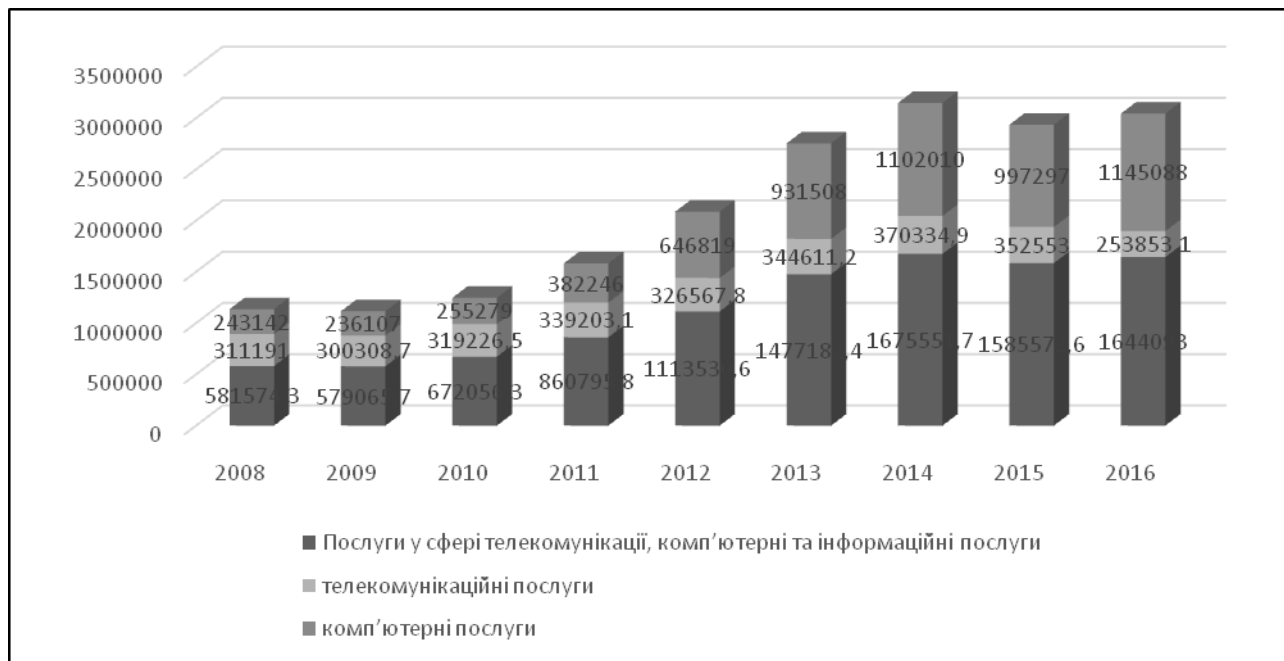

Рис. 2. Динаміка структури експорту телекомунікаційних, комп'ютерних та інформаційних послуг України у 2008-2016 рр., тис. дол. США

Примітка. Побудовано автором за даними Державної служби статистики України [6].

Таким чином, сучасна вітчизняна ІТ-індустрія потребує особливої підтримки держави як одна з найбільш пріоритетних, що здатна збільшити експортний потенціал України та підвищити її конкурентоспроможність на світовому ринку.

Розширення експортного потенціалу України за рахунок високотехнологічних товарів і послуг у перспективі здатне розв'язати проблему «недоторгованих ринків», тобто таких, потенціал яких не повністю використаний вітчизняними підприємствами. Відповідно до Методології Міжнародного торговельного центру, для України було визначено 75 таких ринків, серед яких, зокрема, ринки США (1,9 млрд дол. США), Німеччини (1,1 млрд дол. США), Великої Британії (1 млрд дол. США), Франції (760 млн дол. США), Японії (460 млн дол. США), Китаю (190 млн дол. США), Швеції (120 млн дол. США), Швейцарії (76,1 млн дол. США), Канади (46,6 млн дол. США), Ірландії (28,4 млн дол. США) [5].

Проте, в процесі розробки та реалізації експортної стратегії України в контексті її євроінтеграційних прагнень, слід враховувати, що конкуренція на європейському ринку є достатньою високою, ряд європейських країн виробляють власну конкурентоспроможну високотехнологічну продукцію і посідають лідерські позиції за обсягами її експорту. Незважаючи на пожвавлення зовнішньої торгівлі України з ЄС та відносне скорочення в її структурі обсягів експорту сировинної продукції, частка високотехнологічної продукції на сьогодні є не значною. Так, експорт добрів до країн Європи у 2016 році склав 0,3% до загального обсягу експорту, пороку і вибухових речовин – 0,1%, ядерних реакторів, котлів і машин – 1,4%, електричних машин – 0,9%, залізничних локомотивів – 0,5%, засобів наземного транспорту (крім залізничного) – 0,4%, оптичних і фотографічних приладів та апаратів – 0,2%.

У зв'язку з тим, що вітчизняна високотехнологічна продукція має обмежені перспективи на ринку ЄС, це змушує здійснювати пошук нових способів її збуту і розширювати коло торговельних партнерів. Враховуючи вищесказане, нарощування експортних можливостей за рахунок товарів з високим ступенем обробки та високою доданою вартістю, є також можливим у разі орієнтації на азійський регіон, на ринки якого припадає незначна частка високотехнологічної продукції України.

За даними Державної фіскальної служби України, якщо ще у 2015 та 2016 рр. до Російської Федерації постачалось 100% української продукції за товарною групою УКТЗЕД «Реактори ядерні, паливні елементи для ядерних реакторів обладнання та пристрої для розділення ізотопів», то за дев'ять місяців 2017 року експорт до РФ за вказаною групою скоротився до 30%, і, водночас, експорт даної продукції до Китаю склав 70%. До того ж, у 2017 році експорт до Китаю української продукції за товарною групою «Двигуни та генератори

електричні» склав 27,2%, а до РФ скоротився до 63,5%, хоча ще у 2016 році становив 84,4%. Найбільшим імпортером вітчизняної продукції за товарною групою «Літальні апарати; космічні апарати та суборбітальні і космічні ракети-носії» у 2016 році також став Китай, до якого постачалось 34,8% експорту вказаної продукції, а найбільша частка українського експорту за товарними групами «Частини літальних апаратів» (32,2%) та «Передавачі для радіотелефонного, радіотелеграфного зв'язку, радіомовлення, телебачення; телевізійні, відео- або цифрові камери» (29,5%) у 2016 році припала на Індію.

Скорочення обсягів експорту до РФ та висока конкуренція на ринку ЄС породжують необхідність диверсифікації напрямків постачання української високотехнологічної продукції та послуг, що частково може бути реалізовано за рахунок орієнтації високотехнологічного експорту на країни Азії, обсяги зовнішньої торгівлі з якими мають перспективи до подальшого зростання.

Таким чином, на сьогоднішній потенціал України як виробника високотехнологічної продукції не виявлений у повній мірі, хоча деякі її розробки та дослідження не мають світових аналогів. Вивчення попиту на окремі види технологічної продукції та визначення власних конкурентних переваг України на світовому ринку високотехнологічної продукції матиме наслідком підписання відповідних угод про торговельну співпрацю з потенційно вигідними торговельними партнерами також за межами європейського та азійського торговельного простору. На сьогодні вже окреслені основні перспективи співробітництва України з Канадою, зокрема щодо використання вітчизняних високотехнологічних розробок в галузі альтернативної енергетики, розробок, спрямованих на будівництво та підвищення ефективності використання сонячних електростанцій, використання біотехнологічних джерел електроенергії тощо.

Орієнтація вітчизняного експорту на високотехнологічну складову потребує чіткого визначення пріоритетних секторів для створення конкурентоспроможної високотехнологічної продукції. Дорожньою картою стратегічного розвитку торгівлі України 2017–2021 [5] було визначено перспективні сектори для збільшення експортного потенціалу, що здатні сприяти розвитку інноваційної діяльності, науково-технічному розвитку, модернізації промисловості та створенню продукції з високим ступенем обробки та високою доданою вартістю. Серед таких секторів визначено, передусім, ті, в межах яких створюється високотехнологічна продукція або надаються послуги із застосуванням прогресивних технологій. Це, зокрема:

1. *Сектор інформаційних та комунікаційних технологій*, в межах якого фахівці займаються такими актуальними і конкурентоспроможними розробками, як програмне забезпечення, мобільні та цифрові технології, хмарні технології, винаходи для електронної комерції, системи автопілотів для навігації, інсулінові помпи та дефібрилятори для медичної галузі тощо. За даними Європейської Бізнес Асоціації, у разі реалізації позитивного сценарію і за сприяння та підтримки галузі на вищому державному рівні, експортно-орієнтована сфера інформаційних технологій може зрости вдвічі за усіма показниками та генерувати до 27,2 млрд. грн. до державного бюджету вже у 2020 році [10].

2. *Сектор виробництва запасних частин та комплектуючих виробів для аерокосмічної та авіаційної промисловості*, основною продукцією даного сектора є космічні апарати, керовані ракети, літаки, авіаційні й ракетні двигуни та їх частини, технології радіолокації. Незважаючи на те, що Україна володіє значним потенціалом для розвитку авіакосмічного сектору, протягом 2013–2016 рр. питома вага експорту вітчизняних літальних і космічних апаратів у загальному обсязі експорту знизилась з 0,5% до 0,2%. Проте розвиток даного сектору є одним із ключових факторів збільшення високотехнологічного експорту. Посилення пріоритетів авіакосмічної галузі є можливим за рахунок державної підтримки авіабудівних підприємств, технологічного розвитку виробництва деталей і частин для авіаційної промисловості, використання досвіду закордонних авіапідприємств, що є лідерами у даній галузі тощо.

3. *Сектор машинобудування*, що формує такі основні позиції вітчизняного експорту, як продукція загального машинобудування, в тому числі турбогвинтові двигуни, газові турбіни, насоси, а також ізольовані проводи і кабелі для транспортних засобів, літаків і суден. У 2016 році питома вага експорту реакторів, котлів, машин та обладнання у загальному експорті склала 4,3%, а електричних машин і обладнання – 5,7%. Враховуючи існуючі експортні можливості продукції даного сектора, можна стверджувати, що його потенціал використовується не в повній мірі. Проте, за умови посилення даного сектора високотехнологічною складовою, його продукція вийде на якісно новий рівень, що у перспективі забезпечить зростання обсягів її експорту.

Слід також зазначити, що Проектом «Стратегії розвитку високотехнологічних галузей до 2025 року» визначено дев'ять перспективних секторів для розвитку високих технологій: сільське господарство; військово-промисловий комплекс; створення нових речовин, матеріалів і нанотехнологій; енергетика; технологічне будівництво; розвиток гуманітарних наук; біоінженерія, клітинна медицина, фармацевтика; розвиток транзитної інфраструктури; туризм і відпочинок [5].

Визначення пріоритетних секторів для розвитку вітчизняного експорту має здійснюватися з урахуванням не лише їх здатності до формування високої доданої вартості, але й інших критеріїв, що мають потенційну можливість забезпечувати економічне зростання. «Дорожньою картою стратегічного розвитку торгівлі України 2017–2021» [5] визначено пріоритетні сектори для розвитку експорту за трьома критеріями: 1) рушійна сила для інновацій або створення високої доданої вартості; 2) потенціал для розвитку МСП; 3) високий попит на світових ринках. Як видно з табл. 3, сектори, що мають потенційну здатність до продукування високотехнологічної продукції та послуг, зокрема, такі, як авіакосмічна промисловість, машинобудування, інформаційно-комунікаційні технології тощо, відповідають не лише першому критерію, який на сьогоднішній день можна вважати визначальним, але одночасно усім трьома критеріями.

Таблиця 3

Пріоритетні сектори для розвитку вітчизняного експорту

Сектор	Рушійна сила для інновацій або створення високої доданої вартості	Потенціал для розвитку МСП	Високий попит на світових ринках
Хімічна промисловість	x		x
Освітні послуги	x		
Енергія і тверде біопаливо	x		x
Фармацевтична промисловість	x		x
Титанові вироби	x		
Авіаційно-космічна промисловість	x	x	x
Будівельні послуги		x	
Креативні послуги		x	
Медичні послуги			
Вироби з деревини		x	x
Туризм		x	x
Харчова промисловість	x	x	x
Легка промисловість		x	x
Машинобудування	x	x	x
Транспортні та логістичні послуги		x	x
Інформаційні та комунікаційні технології	x	x	x

Джерело: «Дорожня карта стратегічного розвитку торгівлі України 2017-2021 роки» [5].

Стимулювання розвитку інноваційної діяльності у визначених секторах з максимальним використанням науково-технічного потенціалу дозволить реалізувати конкурентні переваги України у здійсненні зовнішньоторговельної діяльності.

Реалізація завдань, визначених в межах Експортної стратегії України та Проекту Стратегії розвитку високотехнологічних галузей щодо розвитку високотехнологічних галузей, потребує виконання таких першочергових завдань: об'єднання зусиль виробничої і наукової сфери щодо створення та промислового використання високих технологій; збільшення рівня державних витрат на наукові розробки і дослідження; надання державної підтримки у формі субсидування, кредитування, пільгового оподаткування тощо не тільки підприємствам-експортерам високотехнологічної продукції, але й підприємствам-виробникам даного виду продукції, що володіють значним експортним потенціалом.

Висновки. Посилення глобальної конкуренції викликає необхідність пошуку нових шляхів економічного розвитку, заснованих на знаннях та технологіях. Одним із таких шляхів, що здатний забезпечити швидке і стає економічне зростання, є диверсифікація експорту з урахуванням сучасних викликів часу. Для України переорієнтація експорту з сировинної на технологічну складову є актуальним, і, одночасно, складним завданням, породженим змінами у її геопросторовій орієнтації при здійсненні зовнішньої торгівлі та прагненням підвищити рівень конкурентоспроможності її економіки.

З метою реалізації даного завдання, необхідно, в першу чергу, створити підґрунтя для розвитку високотехнологічного експорту шляхом підвищення винахідницької активності та посилення інноваційної діяльності через застосування широкого спектру стимулів, в тому числі фінансових, що відкриє широкі можливості для створення конкурентоспроможної продукції у пріоритетних для України високотехнологічних секторах. Такими секторами, зокрема, на сьогодні є сектор інформаційних та комунікаційних технологій, сектор виробництва запасних частин і комплектуючих виробів для аерокосмічної й авіаційної промисловості та сектор машинобудування. Україна має всі можливості для здійснення технологічного прориву за умови проведення активної державної політики щодо підтримки і розвитку зазначених секторів.

Крім того, визначення кола потенційних і найбільш перспективних партнерів для України у зовнішній торгівлі високотехнологічною продукцією та окреслення основних засад торговельного співробітництва з ними є пріоритетним завданням та напрямком подальших досліджень у цій сфері.

Література

1. Шапран С.М. Сучасний стан і тенденції розвитку високотехнологічних галузей промисловості України / С.М. Шапран, О.Б. Білоцерківський // Вісник Одеського національного університету. Економіка. – 2017. – Т.22, Вип. 4 (57). – С. 146-149. – С. 146.
2. Офіційний сайт Організації економічного співробітництва і розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oecd.org/>
3. Офіційний сайт Конференції ООН з торгівлі та розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://unctadstat.unctad.org>.

4. Офіційний сайт Статистичної служби Європейського Союзу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ec.europa.eu/eurostat>
5. Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://me.gov.ua>.
6. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>.
7. Офіційний сайт Світового банку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.worldbank.org/>
8. Офіційний сайт Державної фіскальної служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sfs.gov.ua>.
9. Високі технології в умовах євроінтеграції: обмеження чи можливості / В. Грига, О. Крижанівська [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/articles/2015/11/5/7040254>.
10. Офіційний сайт Європейської Бізнес асоціації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eba.com.ua>.